УДК 001-057.4: [001.891:004.65]:316.662
DOI: https://doi.org/10.32405/2663-5739-2018-2-107-112

Т. В. Симоненко
кандидат наук із соціальних комунікацій, науковий співробітник Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, м. Київ, Україна

БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ МОНІТОРИНГ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз даних системи «Бібліометрика української науки» щодо педагогічної науки України. Висвітлено твердження про те, що в цілому бібліометричний профіль можна розглядати як наукову декларацію вченого – його звіт суспільству за надану можливість проводити дослідницьку діяльність. Подано, що у профілі вказано сферу наукової діяльності вченого, впорядковані списки його публікацій, індекси та діаграму цитувань, коло наукових інтересів, когнітивно орієнтовані зв'язки в системі наукових комунікацій тощо. Виявлено необхідність розвитку в бібліотеках наукометричної діяльності. Констатовано, що універсальною платформою для створення бібліометричних профілів є система Google Schol. За допомогою аналізу виокремлених з «Бібліометрики української науки» даних щодо педагогічної науки України встановлено, що роботу з наукового декларування результатів діяльності науково-педагогічних працівників наразі можна вважати задовільною, а за кількістю представлених профілів галузь педагогіка посідає друге місце. Обґрунтовано, що отримання хороших бібліометричних показників потребує консолідованої співпраці вченого (робота з власним профілем, включення публікацій до загальнодоступних науково-інформаційних систем) і бібліотек наукових установ (організація загальнодоступного наукового ресурсу праць своїх вчених, просуванням наукових праць у світові бібліо- та наукометричні бази даних, аналіз рівня цитування вчених та індексів впливу періодичних видань). Доведено, що отримання цілісної бібліометричної картини щодо діяльності науково-педагогічних установ окремих відомств потребує поглиблення їх взаємодії з профільними аналітичними структурами для ефективного використання всіх суспільних функцій бібліометричних профілів.

Ключові слова: бібліометричний профіль, наукові декларації, наукометрія, експертне оцінювання.

Завдання ефективного управління в секторі науки вимагає уведення системи моніторингу, оцінок результативності науково-дослідної діяльності та моделювання основних тенденцій її розвитку. Роль наукових бібліотек у цьому процесі – перевизначення своїх завдань, а саме спрямування на наукометричну діяльність. В основі цієї діяльності – взаємодія наукової спільноти, яка формує первинні бібліометричні дані, та інформаційних інституцій, що здійснюють їх аналітичне опрацювання, з метою побудови в бібліотечному середовищі інтегрованої наукометричної системи для експертного оцінювання та прогнозування дослідницької діяльності.

© Симоненко Т., 2018

Можливість такого синергетичного підходу стала реальною завдяки появі в системі наукової комунікації нового феномену – бібліометричних профілів, створених і вивірених безпосередньо науковцями. У профілі вказано сферу наукової діяльності вченого, впорядковані списки його публікацій, індекси та діаграму цитувань, коло наукових інтересів, когнітивно орієнтовані зв'язки в системі наукових комунікацій тощо. У цілому бібліометричний профіль можна розглядати як наукову декларацію вченого – його звіт суспільству за надану можливість проводити дослідницьку діяльність. Тому створення профілів вважається обов'язком кожного науковця.

Обов’язок бібліотек – провести відповідні організаційно-методичні заходи для започаткування та розвитку такого виду робіт (підготовку розпоряджень, проведення профільних занять, надання консультацій тощо). Крім того, бібліотека налагоджує канал зв’язку для передавання інформації про створені наукові декларації в інформаційну інституцію, що здійснює їх акумуляцію та статистичну обробку.

В Україні такою інституцією є Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, яка підтримує інформаційно-аналітичну систему «Бібліометрика української науки» [1, 2]. Станом на квітень 2018 р. у ній представлено 37 тис. декларацій дослідників і науково-педагогічних працівників. Така їх кількість дозволяє стверджувати, що ця система може використовуватися для бібліометричного моніторингу вітчизняної науки.

Отримати уявлення про структуру відповідної сфери і зробити певні висновки щодо її злагодженості чи дисгармонійності дозволяють наявні в системі алгоритмічно-програмні засоби статистичної обробки даних. Професійні компетенції бібліотекарів (знання каналів комунікації та технологій обробки великих масивів інформації) створюють передумови для ефективного використання цих засобів як інструментів наукометричних досліджень.

Універсальною платформою для створення бібліометричних профілів є система Google Scholar, яка не має рівних за видовим, галузевим, географічним і мовним охопленням публікацій. Завдяки цьому бібліометричні показники в наукових деклараціях на цій платформі статистично достовірніші, ніж у

випадку використання комерційних платформ Scopus і Web of Science [3].

Наведемо приклади оглядово-аналітичних матеріалів, одержаних із системи «Бібліометрика української науки» щодо педагогічної галузі.

Результати комп'ютерного опрацювання системою наявної бібліометричної інформації представлено у вигляді таблиць.

Перша з них містить відомості про загальну кількість бібліометричних профілів педагогів, які внесені до «Бібліометрики української науки» за сприяння бібліотек наукових установ, де працюють ці педагоги (дані в цій і наступних таблицях наведено станом на кінець березня 2018 р.).

Табл. 1

Відомості про загальну кількість бібліометричних профілів педагогів, які внесені до «Бібліометрики української науки»

№ п/п	Галузь науки	Кількістьбібліометричнихпортретівучених
1.	економіка	6856
2.	**педагогіка**	**5280**
3.	суспільні науки	4873
4.	технічні науки	4164
5.	медицина	4009
6.	інформатика	2393
7.	фізика та математика	2345
8.	гуманітарні науки	2100
9.	аграрні науки	2010
10.	науки про життя	1674
11.	хімія	942
12.	науки про Землю	358

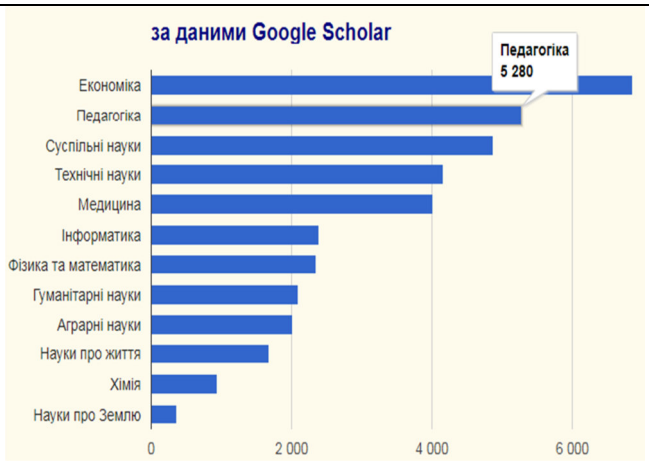

Розподіл педагогів за відомствами, а також про кількість профілів з індексом Гірша ≥ 5 містить наступна таблиця.

Табл. 2

Розподіл педагогів за відомствами, а також про кількість профілів з індексом Гірша ≥ 5

№ п/п	Відомство	Загальна кількість профілів	Кількість профілів з індексом Гірша ≥ 5, %
4.	НАПН	483	30
5.	інші	101	22
1.	Мінкультури	18	16
3.	МОН	4583	15
2.	МОЗ	95	7
	Усього	5280	17

До «інші» належить, наприклад, Національний центр «Мала академія наук України», Цент практичної психології «Карвалі» тощо.

З таблиці бачимо, що найбільше педагогів працює в структурі МОН, однак за

кількістю високоцитованих вчених МОН дещо відстає. Цей результат є очікуваним, адже представники МОН – це переважно науково-педагогічні працівники вищих закладів освіти, які займаються як дослідницькою, так і викладацькою діяльністю, а отже їх бібліометричні показники нижчі, порівняно з науковцями, наприклад, академічних установ.

Розподіл бібліометричних профілів педагогів за науковими спеціальностями згідно рубрик Google Scholar наведено в таблиці 3.

Табл. 3

Розподіл бібліометричних профілів педагогів за науковими спеціальностями згідно рубрик Google Scholar

№ з/п	Рубрика GoogleScholar	Кількість профілів
1.	Education Освіта	1365
2.	Physical Education & Sports Medicine Фізичне виховання і спортивна медицина	1159
3.	EducationalPsychology&Counseling Педагогічна психологія та консультування	608
4.	Educational Technology Освітнітехнології	463
5.	Special Education Спеціальна освіта	411
6.	Foreign Language Learning Вивчення іноземної мови	367
7.	Language&Linguistics Мова та лінгвістика	182
8.	Music & Musicology Музикознавство	110
9.	Teaching&Teacher Education Навчання та педагогічна освіта	105
10.	Higher Education Вища освіта	91
11.	EducationalAdministration Адміністрація освіти	83
12.	SocialWork Соціальна робота	68
13.	Early Childhood Education Дошкільна освіта	58
14.	Literature&Writing Література і писемність	57
15.	Child & Adolescent Psychology Дитяча та підліткова психологія	25
16.	Psychology Психологія	24
17.	Communication Комунікація	21
18.	Social Psychology Соціальна психологія	18
19.	Ethnic&Cultural Studies Етнічні та культурні дослідження	17
20.	Visual Arts Образотворче мистецтво	17
21.	Ecology Екологія	16

№ з/п	Рубрика GoogleScholar	Кількість профілів
22.	History Історія	8
23.	Gender Studies Гендерні дослідження	7

Дані з цієї таблиці можуть слугувати джерельною базою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо подальшого розвитку напрямів науково-педагогічної діяльності.

Ранговий розподіл установ НАПН України за кількістю створених бібліометричних профілів типовий для системи соціальних комунікацій: є лідери, середнячки і аутсайдери. Відсутнім установам слід активізуватися в аспекті декларування результативності науково-педагогічної діяльності. Водночас, установи-лідери за кількістю створених профілів в більшості випадків поступаються установам, кількість профілів яких має індекс Гірша ≥ 5.

Табл. 4

Ранговий розподіл установ НАПН України
за кількістю створених бібліометричних профілів

№ з/п	Установа	Кількість профілів	Кількість профілів з індексом Гірша ≥ 5, %
1.	Інститут інформаційних технологій і засобів навчання	65	54
2.	Інститут педагогіки	45	47
3.	Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих	17	41
4.	Інститут вищої освіти	33	39
5.	Інститут соціальної та політичної психології	75	32
6.	Університет менеджменту освіти	89	29
7.	Львівський науково-практичний центр професійно-технічної освіти	22	27
8.	Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи	15	27
9.	Інститут психології імені Г.С. Костюка	121	23
10.	Інститут професійно-технічної освіти	47	23
11.	Інститут проблем виховання	63	19
12.	Інститут спеціальної педагогіки	39	18
13.	Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В.О.Сухомлинського	30	7
14.	Інститут обдарованої дитини	–	
15.	Навчально-науковий центр професійно-технічної освіти	–	
16.	Педагогічний музей України	–	

Зазвичай бібліометричні профілі розглядаються як наукові декларації вчених і використовуються в якості джерельної бази для експертного оцінювання результативності їх дослідницької діяльності. Система Google Scholar надає можливість створення таких профілів університетам і науково-дослідним інститутам. Нижче в таблиці наведено значення індексів Гірша

інституцій НАПН України, які створили свої профілі.

Табл. 5

Значення індексів Гірша інституцій НАПН України, які створили свої профілі

№ з/п	Установа	h-індекс
1.	Інститут вищої освіти НАПН України	45
2.	Інститут проблем виховання НАПН України	41
3.	Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України	40
4.	Інститут педагогіки НАПН України	35
5.	Інститут соціальної та політичної психології НАПН України	33
6.	Інститут професійно-технічної освіти НАПН України	27
7.	Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи НАПН України	17
8.	Державна науково-педагогічна бібліотека імені В.О.Сухомлинського НАПН України	10
9.	Університет менеджменту освіти НАПН України	6

Як бачимо, розподіл за індексом Гірша профілю установи значно відрізняється від розподілу за кількістю високоцитованих вчених установи. Це свідчить про те, що потрібно ще попрацювати з профілем установи або високоцитовані вчені установи не створили і не внесли свій профіль в «Бібліометрику української науки».

Аналіз виокремлених з «Бібліометрики української науки» даних щодо педагогічної науки України, дозволяє зробити наступні висновки:

– роботу з наукового декларування результатів діяльності науково-педагогічних працівників наразі можна вважати задовільною, за кількістю представлених профілів галузь педагогіка посідає друге місце;

– отримання хороших бібліометричних показників потребує консолідованої співпраці вченого (робота з власним профілем, включення публікацій до загальнодоступних науково-інформаційних систем) і бібліотек наукових установ (організація загальнодоступного наукового ресурсу праць своїх вчених, просуванням наукових праць у світові бібліо- та наукометричні бази даних, аналіз рівня цитування вчених та індексів впливу періодичних видань);

– отримання цілісної бібліометричної картини щодо діяльності науково-педагогічних установ окремих відомств потребує поглиблення їх взаємодії з профільними аналітичними структурами для ефективного використання всіх суспільних функцій бібліометричних профілів.

Список використаних джерел

1. Бібліометрика української науки [Електронний ресурс] // Центр досліджень соціальних комунікацій / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Текст. дані. – Київ, [б. р.]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/bpnu/ (дата звернення: 20.03.2018). – Назва з

екрана.

2. Симоненко Т. Бібліометрика української науки (за матеріалами наукового повідомлення на засіданні Президії НАН України 10 грудня 2014 р.) / Т. Симоненко // Вісн. НАН України. – 2015. – № 3. – С. 91–94.

3. Симоненко Т. Наукова декларація – вимога часу / Тетяна Симоненко // Вісн. Кн. палати. – 2017. – № 1. – С. 26–28.

References

1. Bibliometryka ukrainskoi nauky [Elektronnyi resurs] // Tsentr doslidzhen sotsialnykh komunikatsii / Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. – Tekst. dani. – Kyiv, [b. r.]. – Rezhym dostupu: http://nbuviap.gov.ua/bpnu/ (data zvernennia: 20.03.2018). – Nazva z ekrana.

2. Symonenko T. Bibliometryka ukrainskoi nauky (za materialamy naukovoho povidomlennia na zasidanni Prezydii NAN Ukrainy 10 hrudnia 2014 r.) / T. Symonenko // Visn. NAN Ukrainy. – 2015. – № 3. – S. 91–94.

3. Symonenko T. Naukova deklaratsiia – vymoha chasu / Tetiana Symonenko // Visn. Kn. palaty. – 2017. – № 1. – S. 26–28.

T. V. Symonenko,
Candidate of Social Communications, Research Fellow,
Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine

BIBLIOMETRICS MONITORING OF THE PEDAGOGICAL SCIENCE OF UKRAINE

The article analyzes the data of the system "Bibliometrics of Ukrainian Science" according to pedagogical science of Ukraine. The whole bibliometric profile can be considered as a scientific declaration of a scientist - his report to the society for the given opportunity to carry out research activities have been highlighted in the statement. It is submitted that the profile specifies the scientific effort of the scientist, the ordered lists of his publications, indexes and charts of quotations, the range of scientific interests, cognitively oriented links in the system of scientific communications, etc. The necessity of the development of scientometric activity in libraries has been revealed. It is stated that Google Scholar is a universal platform for creating bibliometric profiles. By analyzing the data on pedagogical science of Ukraine extracted from the Bibliometrics of Ukrainian Science, it is established that the work on scientific declaring the results of the activity of scientific and pedagogical workers now can be considered satisfying, and the number of profiles presented in the field of pedagogy takes the second place. It is substantiated that obtaining good bibliometric indicators requires consolidated cooperation of the scientist (work with his own profile, inclusion of publications in publicly available scientific information systems) and libraries of scientific institutions (organization of public scientific resource of its scientists' works, promotion of scientific works to world libraries and scientific databases), quotation level analysis of scientists and impact indexes of periodicals). It is proved that obtaining a holistic bibliometric picture of the activity of scientific and pedagogical institutions of individual departments requires deepening their interaction with profile analytical structures for efficient use of all public functions of bibliometric profiles.

Keywords: bibliometrics profile, scientific declarations, scientometrics, expert evaluation.

Надійшла до редакції 22.10.2018 року